

Розподіл населення за місцем користування послугами Інтернету значно різниться залежно від рівня середньодушових загальних доходів.

Статистика інформаційного суспільства є на сьогодні важливим елементом системи офіційної статистики. У зв'язку з активним входженням України до європейського інформаційного та економічного простору розбудова відповідної галузі національної статистики надзвичайно актуальна. Разом з тим вирішення цієї проблеми залишається поки що перспективою для державної статистики України, яка в загальних межах статистики інформаційного суспільства наразі обмежується, крім дослідження доступу домогосподарств до Інтернету, тільки обстеженнями діяльності операторів (провайдерів) телекомунікацій та поштового зв'язку, а також використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах [2].

Список використаних джерел

1. Доступ домогосподарств України до Інтернету у 2017 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2018.
2. Метаописи державних статистичних спостережень на 2017 рік / Державна служба статистики України. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/metaopus/titul_2017.htm

DOSKONALENIE SYSTEMU STATYSTYCZNEGO – RACHUNEK SATELITARNY DLA SEKTORA GOSPODARSTW DOMOWYCH

*Leszczyńska Małgorzata,
dr, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii,
Katedra Makroekonomii i Stosunków Międzynarodowych,
University of Rzeszow, Faculty of Economics,
Department of Macroeconomics and International Relations,*

Wstęp. Ze względu na znaczenie gospodarstwa domowego jako podmiotu gospodarczego oraz niemożność jego dogłębnej analizy w ramach standardowego systemu rachunków narodowych, wskazuje się na konieczność opracowania dla niego rachunku satelitarnego. Jednym z celów tej inicjatywy jest także chęć uwiarygodnienia informacji na temat jego aktywności gospodarczej oraz zapewnienia jej porównywalności z wynikami innych dziedzin gospodarki. W odniesieniu do gospodarstw domowych zakres i metodologia rachunku satelitarnego zależą od przedmiotu zainteresowania oraz od praktycznych możliwości jego sporządzania.

Dotychczas w Polsce i w innych krajach członkowskich Unii Europejskiej nie zaprezentowano jednolitej koncepcji wyceny produkcji domowej działalności pozarynkowej. Brakuje zintegrowanego systemu statystyki społecznej, dlatego też utworzenie satelitarnego rachunku produkcji domowej pozwoli wypełnić istniejącą

lukę w tym obszarze. Rachunki satelitarne są istotnym uzupełnieniem informacji podstawowych dla sektora gospodarstw domowych zawartych w systemie rachunków narodowych są. W statystykach społecznych w skali makroekonomicznej w rachunkach narodowych gospodarstw domowych dotyczą rachunki powiązane z sektorami instytucjonalnymi. Należą one do specjalnych rachunków sektorów. Oprócz tego sporządza się analizy danych statystycznych związane z innymi sektorami instytucjonalnymi, a mianowicie dotyczą one instytucji rządowych i samorządowych, sektora publicznego, instytucji niekomercyjnych. Dotyczą one także statystyk bilansu płatniczego, statystyk o charakterze finansowo-monetarnym, a także rachunków związanych z działalnością przedsiębiorstw [6].

Celem artykułu jest wskazanie konieczności gromadzenia makroekonomicznych danych dla sektora gospodarstw domowych w szerszym ujęciu i zakresie niż dotychczas prezentowany w systemie statystycznym w ramach rachunków narodowych. Wychodzi się bowiem z założenia, że występujące ograniczenia makroekonomicznego systemu statystycznego rachunków narodowych dotyczące braku istotnych danych dotyczących działalności gospodarstw domowych wskazują na potrzebę konstruowania dla tego sektora tzw. rachunków satelitarnych.

Celem rachunku satelitarnego dla gospodarstw domowych jest nie tylko wskazanie dochodu, spożycia i oszczędności gospodarstw domowych różnego typu, ale głównie przedstawienie pełnego obrazu ich produkcji, a także współzależności z pozostałymi sektorami gospodarki. Preferuje się tu modele, które wykorzystują rozszerzoną bazę danych o mikroekonomicznym charakterze z informacjami na temat istotnych cech społeczno-ekonomicznych (podział według liczby osób, rodzaj gospodarstw, cykl życia itp.). Do najważniejszych kwestii w ramach tych rachunków należy ustalenie: jaka produkcja i usługi są świadczone, kto je wykonuje, jaka jest ich wartość, nakłady kapitałowe i wydajność.

Kierunki zmian w zakresie gromadzenia danych statystycznych o sektorze gospodarstw domowych – rachunki narodowe a satelitarne. Główną zaletą rachunków narodowych jest prowadzenie spójnych rachunków stanów i przepływów kategorii makroekonomicznych, a także systematyczne ich sporządzanie. Podkreśla się też, że są one oparte na zestawie jasnych definicji. W rachunkach narodowych stosuje się precyzyjnie zdefiniowane pojęcia dotyczące zasobów i strumieni takich kategorii jak: produkcja, podatki, koszty zatrudnienia, świadczenia społeczne czy nakłady inwestycyjne. Jednolity zestaw pojęciowy stosuje się zarówno w klasyfikacjach gałęziowych, jak i sektorowych (w różnych sektorach instytucjonalnych, w tym w sektorze gospodarstw domowych). Jednakowo określana jest także wartość dodana, produkt krajowy, dochód do dyspozycji czy wartość netto, a więc główne pozycje bilansujące w rachunkach narodowych. Ponadto pojęcia wykorzystywane w tym systemie są stabilne w czasie, dostosowane do obowiązujących norm, a także ugruntowane w światowej statystyce. Statystyki prowadzone w ramach rachunków narodowych są też łatwo dostępne, porównywalne w czasie oraz zestawiane według standardów międzynarodowych. Ponadto przedstawiają dane w kontekście gospodarki narodowej i jej elementów, są powiązane także z finansami publicznymi i co istotne - przydatne do oceny wzrostu gospodarczego. Mimo tych zalet warto podkreślić, że przy wyborze informacji z

rachunków narodowych należy zwrócić jednak uwagę na występujące nadal pewne niespójności pojęć operacyjnych funkcjonujących na szczeblu krajowym oraz stosowanych w statystykach międzynarodowych, co może podważać ich wiarygodność [6; 7].

Współcześnie rachunki narodowe są już tylko ramami odniesienia dla różnych obszarów rozszerzonej statystyki [1]. Coraz częściej bowiem wskazuje się na wady i ograniczenia tych rachunków [7]. Z uwagi na to, że w społeczeństwie opartym na informacji rośnie popyt na informację, wymusza to zwiększenie liczby mierników, które obejmują swoim zasięgiem nowe dziedziny i zjawiska. Wzrost roli wskaźników statystycznych o społeczno-ekonomicznym charakterze w ostatnich latach odzwierciedla złożoność współczesnych gospodarek oraz wynika z podniesienia poziomu wykształcenia społeczeństwa i powszechnego wykorzystania technologii informacyjnych. Chodzi też o łatwy dostęp do informacji, które można wykorzystać do podejmowania decyzji o charakterze rynkowym i pozarynkowym. Rachunki satelitarne sporządzane dla sektora gospodarstw domowych mogą wypełnić tę lukę. Mogą one objąć szerszy zakres zagadnień niż rachunki narodowe [8]. Ponadto rachunki satelitarne cechuje elastyczność i przydatność. Dostosowane do nowych potrzeb odbiorców informacji w gospodarce opartej na wiedzy, są dobrym uzupełnieniem rachunków narodowych, wprowadzając zmiany układu dotychczas prezentowanych danych statystycznych lub zmodyfikowane pojęcia. Rachunki satelitarne gospodarstw domowych odnoszące się do ich produkcji mogą przesuwać granice tej produkcji w kierunku nieodpłatnych usług gospodarstw domowych, dając możliwość ujmowania ich w prezentowanych danych statystycznych. Jest to ważne z tego względu, że w rachunkach narodowych stosowane pojęcia w zakresie dochodów, spożycia i produkcji nie pozwalają w pełni zmierzyć poziomu dobrobytu gospodarstw domowych.

Stosowane dotychczas w systemie rachunków narodowych klasyfikacje funkcjonalne ukazują też jednostronnie zachowania gospodarstw domowych – tylko jako konsumentów. W tym obszarze w klasyfikacjach tych brane są pod uwagę wydatki, które są szeregowane według sektorów i celu tych wydatków. Podobnie podchodzi do zagadnienia Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) klasyfikując spożycie indywidualne według celu (COICOP) [9]. Brak jest natomiast istotnych odniesień do sfery produkcyjnej gospodarstwa domowego. Pewnym problemem systemu rachunków narodowych jest to, że bazuje on na ujęciu gospodarstw domowych jako finalnych konsumentów, a nie producentów dóbr i usług. Należy jednak zaznaczyć, że dobra i usługi produkowane przez członków gospodarstw domowych na rynek zawierają się w makroekonomicznych agregatach stosowanych w rachunkach narodowych tj. dobrach produkowanych na własny użytek, czyli produktach rolnych ujętych jako spożycie indywidualne w rolnictwie oraz budowa domu lub mieszkania, ale usługi nierynkowe, są w ogóle wyłączone z kalkulacji [9].

Rachunek satelitarny sporządzany dla sektora gospodarstw domowych może łączyć podejście funkcjonalne z analizą działalności produkcyjnej i usługowej świadczonej przez te gospodarstwa [2]. Aktywność gospodarstw domowych rozkłada się przecież na szereg aktywności, niekoniecznie związanych z konsumpcją. Ponadto produkcyjno-usługowa sfera gospodarstwa domowego współcześnie coraz bardziej

odpowiada zagadnieniom związanym z rozwojem społeczno-gospodarczym. Okazuje się, że gospodarstwa domowe są istotnym podmiotem wykazującym „przedsiębiorczość” w tym zakresie.

Warto podkreślić, że satelitarny rachunek produkcji gospodarstw domowych jest jednym z dziewięciu rachunków satelitarnych stosowanych w statystyce europejskiej. Do pozostałych rachunków należą rachunki satelitarne sporządzane dla następujących dziedzin: środowiska, rolnictwa, zdrowia, turystyki, badań i rozwoju, wydajności i wzrostu, pracy oraz macierzy przepływów społecznych, a także ochrony socjalnej [5]. Sporządzanie rachunków satelitarnych dla sektora gospodarstw domowych przebiega w kilku etapach. Ważne jest określenie celów, wymagań i zastosowań tych statystyk oraz wybór istotnych informacji z danych administracyjnych z rachunków narodowych, czy ze statystyk branżowych, a także określenie jednolitego aparatu pojęciowego. W rachunkach satelitarnych sektora gospodarstw domowych w ramach danych uwzględniających produkcję zaleca się, by posiadały one co najmniej kilka cech charakterystycznych [10]. Istotne jest uwzględnienie: powiązań z innymi sektorami instytucjonalnymi w ramach tzw. specjalnych rachunków sektorów, danych niepieniężnych, zmodyfikowanych pojęć podstawowych stosowanych dotychczas w ramach rachunków narodowych oraz wykorzystanie modelowania, a także wyników doświadczeń.

Specjalny rachunek dla sektora gospodarstwa domowych może koncentrować się na zintegrowanej jego działalności gospodarczej o charakterze popytowym i podażowym, a w szczególności w tym ostatnim zakresie o wymiarze rynkowym i pozarynkowym [4]. Istotną zaletą rachunku satelitarnego jest także fakt, że może on obejmować dane o niepieniężnym charakterze. W rachunku produkcji gospodarstw domowych kategorią o takim charakterze jest wykorzystanie czasu w produkcji czy działalności typu usługowego. Z kolei w odniesieniu do nowych pojęć i terminów propozycje zmiernają w kierunku dookreślenia nieodpłatnej produkcji czy usług świadczonych w gospodarstwie domowym, a także produkcji i usług tzw. dobrowolnych. W rachunkach tych istotne jest też korygowanie badań gospodarstw domowych z tytułu braku odpowiedzi przy wykorzystaniu analiz regresji. Pewną trudnością okazuje się nadal określanie wartości nieodpłatnej produkcji czy usług świadczonych przez gospodarstwo domowe na własne potrzeby.

W rachunkach narodowych jako produkcję rejestruje się działalność gospodarstw domowych w zakresie budowy budynków mieszkalnych we własnym zakresie, produkcję rolną na potrzeby własne (tzw. samozaopatrzenie) oraz usługi na własne cele finalne właścicieli mieszkań. Jako produkcji nie rejestruje się tu jednak dwóch głównych rodzajów działalności usługowej gospodarstw domowych, a mianowicie nieodpłatnych usług świadczonych przez gospodarstwo i będących jego przedmiotem spożycia oraz usług dobrowolnych. Produkcja gospodarstw domowych nie obejmuje działalności związanej z higieną osobistą, nauk, snem czy spędzaniem czasu wolnego, gdyż w rachunku tym obowiązuje zasada osoby trzeciej, implikując uwzględnianie wyłącznie usług, które mogą być zlecone innej osobie niż ta korzystająca z usług [10, p. 33]. W kontekście rachunków satelitarnych kwestie te powodują nadal wiele trudności, zwłaszcza w zakresie terminologii i pojęć stosowanych w ich ramach. Stosowane kategorie powinny bowiem jak najszerszej, ale i precyzyjnie określać różne rodzaje

tw. pozarynkowej działalności gospodarstw domowych. W celu rozwikłania tych nieścisłości prowadzone są nadal liczne badania [3].

Rachunek satelitarny może też przedstawiać klasyfikacje użytkowników, w tym beneficjentów z punktu widzenia sektorów instytucjonalnych i rodzajów producentów. Warto podkreślić, że w rachunkach tych gospodarstwa domowe lub osoby fizyczne są najważniejszym rodzajem podmiotów, użytkowników czy beneficjentów. Istotną rolę w tych klasyfikacjach odrywają gospodarstwa domowe traktowane nie tylko jako konsumenci, ale i producenci czy usługodawcy „nierynkowi”. Członkowie gospodarstw domowych wytwarzają bowiem dobra i usługi na własne potrzeby. Poza tym zbiegają się w nich czynności rynkowe i pozarynkowe. Brak wyceny różnorodnej nierynkowej działalności nie oznacza przecież braku ich społeczno-ekonomicznej wartości. Ta specyfika gospodarstwa domowego powoduje, że wymyka się ono standardowym ujęciom stosowanym w ramach rachunków narodowych. Dotyczy to konieczności poszerzenia zakresu odnoszących się do nich informacji. Chodzi tu głównie nie tylko o możliwości pomiaru rynkowej sfery ich konsumpcji i produkcji, ale także wyceny, współcześnie mających coraz większe społeczno-ekonomiczne znaczenie, nierynkowych komponentów działalności gospodarstw domowych [2; 3; 5].

Rachunki satelitarne są odpowiedzią na potrzebę poszerzania wybranych zagadnień szczegółowych odnoszących się do sektora gospodarstw domowych. Ich powiązanie z systemem rachunków narodowych powoduje, że powinny stać się one częścią zintegrowanej statystyki społeczno-gospodarczej oraz ważnym uzupełnieniem kompleksowego systemu informacyjnego odnoszącego się do sektora gospodarstw domowych [1].

Podziały gospodarstw domowych w rachunkach satelitarnych według różnych kryteriów tj. wiek, płeć, dochód, miejsce zamieszkania, lokalizacja regionalna są przydatne zwłaszcza z punktu widzenia analiz dotyczących rozwoju społeczeństwa, czy polityki społecznej. Niezwykle użyteczna byłaby możliwość przeprowadzania takich wielopłaszczyznowych analiz porównawczych w długim okresie.

Podsumowanie. Ujęcia danych stosowane współcześnie przez statystykę publiczną nie w pełni uwzględniają skutki zmian, jakie zaszły w ostatnim czasie w gospodarce ze względu na szybkość zachodzących zmian. Rzeczywistość społeczno-ekonomiczna różni się więc znacząco od typowych założeń przyjmowanych przy budowie standardowych modeli ekonomicznych w przeszłości. Większość tradycyjnych modeli ekonomicznych traktuje produkcję w gospodarstwach domowych jako tylko taką o charakterze rynkowym. Założenie to jednak dzisiaj wydaje się niewystarczające. Obecnie bowiem dane powinny uchwytować dokonujące się zmiany jakościowe, wpływające na przemiany społeczne podmiotów funkcjonujących w gospodarce. Szczególne potrzeby w zakresie zbierania danych statystycznych w odniesieniu do instytucjonalnego sektora gospodarstw domowych, dotychczas prezentowanych w ujęciu makroekonomicznym w ramach rachunków narodowych, może spełnić tzw. rachunek satelitarny. Może on bowiem zapewnić bardziej szczegółowe informacje dotyczące stanów i przepływów niepieniężnych odbywających się w tym sektorze. Jak podkreśla się jednak, będzie to wymagało niejednokrotnie zmiany układu pojęciowego podstawowego schematu stosowanego

w rachunkach narodowych. Zmiana pojęć wydaje się konieczna, głównie w obszarze dobrobytu ekonomicznego czy społecznego. Uzasadnia się to koniecznością bardziej adekwatnych powiązań statystyki z teoretycznymi pojęciami stosowanymi w tym zakresie w makroekonomii. Jest to także ważne z punktu widzenia dopasowania systemu statystycznego do pojęć stosowanych w krajowej czy europejskiej polityce społeczno-ekonomicznej. Pojęcia wykorzystywane w pomiarach są często nadal odległe od nowoczesnych kierunków rozwoju gospodarki, w tym gospodarki opartej na wiedzy.

Aktualnie w Polsce rachunki satelitarne dla sektora gospodarstw domowych nie są jednak prowadzone w ramach statystyki publicznej. W literaturze przedmiotu przedstawiane są dopiero jego proponowane ujęcia koncepcyjne. Wskazuje się na powiązania tego rachunku z jednej strony z systemem rachunków narodowych, a za jego pomocą z podstawową częścią zintegrowanej statystyki gospodarczej, z drugiej zaś – z systemem informacyjnym dotyczącym stricte gospodarstwa domowego funkcjonującego jako podmiot gospodarczy w sektorze instytucjonalnym. Celem takiego rachunku byłoby określenie, jaką część produktu krajowego brutto generują gospodarstwa domowe. Ponadto dzięki takiemu rachunkowi satelitarnemu możliwe byłoby uzyskanie informacji na temat rynkowej i pozarynkowej aktywności gospodarczej gospodarstw domowych oraz zapewnienie porównywalności tych informacji z wynikami innych sektorów instytucjonalnych, wyodrębnianych w ramach gospodarki narodowej. Na podstawie powyższych przesłanek można stwierdzić, że rola rachunków satelitarnych koncentrujących się na pomiarze rynkowej i pozarynkowej działalności w gospodarstwie domowym, stanie się dziedziną statystyki, której rola znacząco wzrośnie.

Najważniejszym problemem, z którym musi się zmierzyć statystyka jest to, iż gospodarstwo domowe jest podmiotem tworzącym wartości zarówno wyceniane, jak i nie wyceniane przez rynek. Wyzwaniem jest uwzględnienie w rozumowaniu koncepcyjnym rachunku satelitarnego nierynkowych działalności o charakterze konsumpcyjnym, produkcyjnym czy usługowym gospodarstwa domowego jako podmiotu gospodarującego w celu zaspokajania potrzeb swoich członków.

Rachunki satelitarne definiowane są jako mechanizm prezentowania wybranych zagadnień szczegółowych jako aneksów do właściwych rachunków narodowych. Ich zaletą jest to, że stanowią alternatywny obraz danej dziedziny gospodarki czy wyodrębnianych w jej ramach sektorów instytucjonalnych bez zaburzenia głównego, makroekonomicznego rachunku. W przypadku sektora gospodarstw domowych taki rachunek dawałby całościowy jego obraz. Przy jego pomocy można też przedstawić informacje w uzupełniający i odmienny sposób niż ten prezentowany w rachunkach narodowych

Satelitarny rachunek dla sektora gospodarstw domowych, wydaje się przydatnym narzędziem do określenia zarówno wielkości konsumpcji, produkcji, w tym produkcji wytworzonej przez członków gospodarstwa domowego na własne potrzeby oraz świadczonej w ich ramach działalności usługowej czy przepływów kapitałowych. Przy jego pomocy precyzyjniej można byłoby także określać zmiany w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego.

Literatura

1. Bos F. The national accounts as a tool for analysis and policy; past, present and future / MPRA Paper/Munich. 2006. No 1235.
2. Vargha L., Gál R. I., Crosby-Nagy M. O. Household production and consumption over the life cycle: National Time Transfer Accounts in 14 European countries // Demographic Research. 23 Mar 2017. C. 905–944.
3. Household Production and Consumption Proposal for a Methodology of Household Satellite Accounts, Task force report for Eurostat, Unit E1. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003.
4. Household Satellite Accounts Office for National Statistics Last updated: 07 April 2016. URL: <https://data.gov.uk/dataset/4c9b9370-a79d-4161-a2a7-06b0943f5f6a/household-satellite-accounts>
5. Household satellite accounts: 2005 to 2014. URL: <https://www.ons.gov.uk/releases/householdsatelliteaccounts2011to2014>
6. Rachunki narodowe według sektorów i podsektorów instytucjonalnych w latach 2013-2016, GUS, Warszawa 2018. URL: <http://stat.gov.pl/>
7. Rachunki narodowe. Wybrane problemy i przykłady zastosowań/pod redakcją M. Plicha. Departament Rachunków Narodowych GUS, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Warszawa-Łódź. URL: <http://stat.gov.pl/>
8. Satellite accounts. URL: <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/satelliteaccounts>
9. Wdrożenie ESA2010 do rachunków narodowych. Zmiany metodologiczne oraz ich wpływ na główne agregaty makroekonomiczne, GUS 2014 <http://stat.gov.pl/>
10. Wniosek w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych w Unii Europejskiej ESA 2010 COM(2010) 774 wersja ostateczna. URL: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2010/PL/1-2010-774-PL-F1-22-ANNEX-16.Pdf> (dostęp 9.11.2018)/

STATISTICAL ASSESSMENT OF THE COUNTRY'S CLEAN DEVELOPMENT MECHANISM IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT CRITERIA DEFINITION

*Tamrazov Tamraz,
PhD (Biology), Assistant Professor,
Department of Scientific Research and Statistical Innovation Center,
Department of Plant Physiology and Biotechnology,
Research Institute of Crop Husbandry, Baku*

At present, the current environmental situation has forced every country to bring environmental problems into a universal context. Note that, in the program documents of leading international organizations environmental issues have been widely described. Our country has recently made significant progress in social and economic development, which is illustrated in national and international documents[6]. The sustainability of the achievements in social and economic spheres has been recognized by the country as a key priority. The country's environmental